

погляд у майбутнє (науково-популярні нариси в трьох томах, Т.1) /П. Саблук; Ін-т аграрної економіки. – К, 2001. – 432 с.

8. Хонігсман, Я.С. Єврейське землеробство в Україні /Я.С. Хонігсман // Філософська і соціологічна думка. - 1993. - №9-10.- С. 160 -167.

9. Центральний державний архів вищих органів влади (далі – ЦДАВО) Ф.27. – Оп. 6. – Спр. 630. – Арк. 291.

10. ЦДАВО Ф.582. – Оп.1. – Спр. 114. – Арк. 30.

11. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 639. – Арк. 327; 541; 297; 321.

12. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 644. – Арк. 48.

13. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 646. – Арк. 141.

14. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 649. – Арк. 278.

15. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 651. – Арк. 10; 32; 297.

16. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 652. – Арк. 32.

17. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 655. – Арк. 27; 53; 57; 66.

18. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 676. – Арк. 18; 278.

19. ЦДАВО Ф.27. – Оп.7. – Спр. 1113. – Арк. 58; 59; 60; 62; 64; 65; 66; 69; 107.

20. ЦДАВО Ф.27. – Оп.7. – Спр. 1129. – Арк. 5; 55; 58; 62; 214.

21. ЦДАВО Ф.27. – Оп.7. – Спр. 1131. – Арк. 47; 54; 75; 76; 118; 145; 146; 147.

Аннотация

Анализируются миграционные процессы, в частности, переселение украинцев на многоземельные территории Юга Украины Сибири и Дальнего Востока в 1920 годах.

Ключевые слова: миграционные процессы, украинское село, аграрное перенаселение.

Annotation

This paper analyzes the migration process. In particular - the migration of Ukrainians to large parts of the South of Ukraine Siberia and the Far East, free and suitable for agriculture in 1920.

Keywords: migration, Ukrainian village, rural overpopulation.

ОСОБИСТІСНИЙ ВИМІР ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 7.072.2.(477)(092)

**Олександр Даниленко
(Київ)**

МИХАЙЛО ЧЕРЕШНЬОВСЬКИЙ – МИТЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ.

Стаття присвячена видатному українському митцеві Михайлові Черешньовському.

Ключові слова: діаспора, еміграція, культура, мистецтво,

Українська діаспора – органічна і невід’ємна складова українського народу. Більшість емігрантів з України, полишивши рідні землі, не забули батьківщини, не втратили зв’язків з нею. Навіть опинившись за тисячі

кілометрів, вони пам'ятали своє коріння і, водночас, перебуваючи в інонаціональному середовищі, творили особливий тип мистецтва, в основі якого лежала традиційна українська культура, хай і з елементами впливу нових стилів, течій, напрямів. Так в зарубіжних країнах ширились знання про Україну, відбувалось ознайомлення місцевого громадянства з українським мистецтвом, культурою, традиціями. При цьому емігранти були вільні у вираженні власного мистецького бачення, не обмежені жодними ідеологічними пересторогами і позбавлені необхідності дотримуватись догматичних настанов чи потреби вливатись до культури інших народів. Це давало можливість вільно жити і творити в руслі української культури, відчуваючи її неперервність і велику значущість в середовищі світового культурно-мистецького різноманіття.

Серед культурних діячів української діаспори повоєнного періоду вагоме місце посідає видатний український митець Михайло Черешньовський. Уродженець с. Стежниця (нині – Польща), де з'явився на світ в 1911 р., він був найстаршою дитиною в незаможній багатодітній лемківській родині, яка рано втратила батька (Матвій Черешньовський був тяжко поранений під час Першої світової війни і невдовзі після повернення додому помер). Важкі життєві обставини з підлітка виховали серйозного, працьовитого, настирного і відповідального чоловіка. За спогадами самого Михайла Черешньовського, іноді вдома не було навіть крихти хліба [1, с. 6]. Він змалечку пас громадську худобу, а серед неї єдину власну корову, яка, справді, рятувала від голодної загибелі цілу сім'ю. Також він виготовляв гудзики, які були в той важкодоступними для сільських жінок; з набоїв, яких багато залишалось після війни, витоплював олово і відливав топірці для весільних обрядів. Хлопець мав і неабиякий музичний хист, володів гарним голосом і любив співати. Ще підлітком він змайстрував скрипку, якою дуже дивувались односельці і яку цінували сільські знавці-музики, мріяв сам стати музиком, але доля схилила його до різьбарства.

В один зі скрутних моментів в житті родини М. Черешньовському вдалось продати співробітникам судової установи в Балигороді деякі свої різьбярські витвори, зроблені потай від матері (Єви Черешньовської), яка на той час не схвалювала його занять різьбярством, бо вважала, що він більше користі принесе активною допомогою по господарству. Згодом, дізнавшись про талант сина, вона дозволила йому у вільний час займатись улюбленою справою різьбленням різноманітних предметів ужиткового та оздобного

характеру. Перший заробіток склав 49 злотих, за які тоді у Польщі, за словами М. Черешньовського, “можна було купити порядну корову”.

Важливу роль в житті М. Черешньовського відіграв секретар Балигородського адвоката Осип Копач. Він високо оцінив роботи юнака і посприяв вступові чотирнадцятилітнього Михайла до Коломийської мистецько-промислової школи. З допомогою директора Коломийського музею “Гуцульщина” Володимира Кобринського, хлопця не тільки прийняли до школи, а й дозволили безкоштовно жити й харчуватись в шкільній бурсі. Школа мала 3 відділення: будівельний, столярський і різьбарський. Саме на останньому з них, у відділі церковної різьби й орнаменту протягом чотирьох років М. Черешньовський вивчав техніку рельєфного та круглого різьблення. В цей час проявилось зацікавлення юнака пластичним мистецтвом в цілому – він, крім різьбарства, також пробував ліпити з глини. Тоді ж він починає активно цікавитись історичним минулим своєї живописної Батьківщини, знайомиться з історичною літературою, поступово формується національна свідомість.

Після успішного закінчення школи і складання іспитів, М. Черешньовський вступив до Краківського Інституту пластичного мистецтва ім. Щепанського, де навчався з 1932 по 1934 та з 1936 по 1939 рр. (перерва викликана службою в армії). Його вчителями у цій вищій школі були відомі скульптори Кароль Гомоляч, Францішек Кальфас, Здіслав Маційовський, які мали вагомий вплив на формування естетичних поглядів молодого українця. Треба відзначити, що в Польщі скульптура мала давні традиції і була достатньо популярною, а колишня польська столиця була одним з осередків українського творчого життя. Через мистецький Краків пройшли такі українські митці, як: М. Бойчук, М. Бурачек, П. Григорійчук, Г. Крук, С. Литвиненко, О. Новаківський, І. Труш та ін.

Крім навчання, у Кракові М. Черешньовський активно працював серед українського студентства, був членом мистецького гуртка “Зарево”, був пов’язаний з молодіжними структурами ОУН, краківським філіалом товариства “Просвіта”. В школі своєю невпинною працею й добротою швидко здобув прихильність серед професорів і товаришів. Був знайомий з письменником Б. Лепким, географом В. Кубійовичем, мовознавцем І. Зілинським, скульптором А. Коверком та ін. Перебування у товаристві освічених людей розширювало знання і формувало світогляд нещодавно ще сільського хлопця.

За студентські роки М. Черешньовський створив понад 30 різноманітних робіт, але значну частину був змушений продати, щоб мати кошти на життя, оскільки на допомогу з дому розраховувати не міг.

По завершенню навчання в 1939 р., в спробах реалізувати свій мистецький талант, М. Черешньовський організував у м. Болехові на Підкарпатті майстерню прикладної різьби, де працювало багато кваліфікованих майстрів і талановитої молоді. Тут він познайомився з Оксаною Винник, а в 1944 р. у них народилась донька Звенислава. В 1942 р. він уперше брав участь у III-ій виставці Спілки українських образотворчих митців у Львові, представивши роботу “Мати з дитиною”.

Навесні 1942 р. німецькі окупанти вбили єдиного брата Івана, з яким М. Черешньовський незадовго до того працював над погруддям Т. Шевченка в Балигороді. Митець виявив себе як патріот, вступивши до лав Української Повстанської Армії [2]. В 1947 р. доля закинула М. Черешньовського до Німеччини, де він перебував у таборах для інтернованих і біженців Дегендорф і Міттенвальд. У Міттенвальді його зусиллями було засновано майстерню української народної декоративної різьби по дереву. З ним працювали досвідчені майстри, було немало учнів. Застосовуючи різьблення гуцульських геометричних орнаментів, випалювання по дереву, інкрустацію, в майстерні виготовляли шкатулки, хрести, тарілки, альбоми тощо. Ці вироби вирізнялись якістю і красою, через що стали швидко відомими і досить популярними далеко за межами Міттенвальду. Водночас, сам М. Черешньовський прагнув творити великі скульптурні композиції.

У таборний період і в наступні роки він створив портрети Степана Бандери (1948 р.), генерала Тараса Чупринки (1950 р.), Володимира Винниченка (1950–1951 рр.). До цього ж періоду відноситься і серія жіночих портретів: “Дівчина” (1947 р.), “Панна Ясінчук” (1948 р.), “Ліда” (1948 р.), “Берізка” (1948 р.), “Дарка” (1949 р.), “Нуся” (1949 р.), “Жіночий портрет” (1949 р.), “Рут” (1950 р.). Всі портрети, створені М. Черешньовським в той час – величні, благородні, ідеалізовані. Сам митець казав: “Я ідеаліст в мистецтві, тому ставив перед собою мету передати в скульптурі таку суть людини, яка б перевищувала уявлення про неї в житті і побуті...” [3, с. 307].

В 1950 р. М. Черешньовський одружився з Л. Білокрис, якій присвятив можливо одну з найдосконаліших своїх робіт – “Портрет дружини”.

З 1951 р. розпочався американський період життя та творчості митця. Оселившись в Нью-Йорку, він створив цикл скульптур, присвячених Богородиці. Таким чином М. Черешньовський виконав обітницю, яку дав

перед Богом, коли ледве не загинув в 1947 р. під час перетину чесько-німецького кордону [4, с. 135]. “Не вміючи плавати, – згадував він згодом, – я просив Пречисту допомогти мені” [5]. До циклу увійшли: “Мати Божа-рятівниця” (1952 р.), “Втеча до Єгипту” (1953 р.), “Модерна Мадонна” (1953 р.), “Мадонна на колінах” (1955 р.). Всього до 1956 р. було створено понад 10 скульптурних композицій на тему Богородиці. У всіх постатях Мадонн відчувається і гіркота, і тривога, і ніжність, і страждання жінки, а ще – вічність, любов, життя – те, що однакове для всіх.

Між тим, у США талановитому українцю довелось повною мірою відчути всі складнощі соціальної адаптації емігрантів в чужому середовищі. Особливо дошкуляло незнання англійської мови. Він знайшов роботу у фірмі “Матта” на 3-ій авеню в Нью-Йорку, яка оформляла мистецькі твори, виготовляла рами для дорогих, часто історичної вартості картин відомих художників. Власник фірми знайшов в особі М. Черешньовського доброго майстра, якому довірив реставрування старих рам для музеїв.

Уже на початку 1950-х рр. М. Черешньовський став відомим серед місцевого культурного загалу завдяки тому, що кілька американських часописів опублікували фото його робіт. Побачивши одну з таких публікацій, відомий хорватський скульптор Іван Мештрович запропонував українцю допомогти у оформленні найбільшої католицької кафедри Америки – “Національного храму непорочного зачаття” у Вашингтоні. Однак М. Черешньовський відмовився, оскільки побоювався переїзду і всіх пов’язаних з цим проблем, а головне – він планував і надалі працювати і творити в руслі саме української проблематики.

В США митцем була продовжена робота над серією жіночих портретів, хоча тепер вся увага акцентувалася на красі жіночих образів. Галерея цього спрямування складається з таких робіт: “Балерина Рома Прийма” (1960 р.), “Оксана Макаревичівна” (1962 р.), “Мати” (1971 р.), “Балерина Валентина Переяславець” (1973 р.), “Артистка Віра Левицька” (1974 р.), “Уляна Целевич” (1982 р.), “Мисткиня Марія Стиранка” (1982 р.) та ін. Всі портрети контрастні за духом, характерами, темпераментом не схожих одна на одну жінок.

Шедевром митця у жанрі різьби по праву вважається інтер’єр церкви святого Івана Хрестителя біля Гантеру (США). Його мистецькому різцю належить іконостас, панікадило, кивот, престіл, процесійний хрест, тетрапод, проповідниця. Протягом 1962–1963 рр. йшла робота над різьбою іконостасу, який М. Черешньовський виконав (як і все інше церковне обладнання) за

власним проектом і за власними естетичними уподобаннями, спираючись на народні мотиви орнаментів дерев'яної різьби.

М. Черешньовський створив пам'ятник Героям визвольної боротьби українського народу в Елленвіллі (США, 1962 р.), пам'ятники Лесі Українці в Клівленді (США, 1961 р.) й Торонто (Канада, 1974 р.), був автором проектів пам'ятника Тарасові Шевченку в Вашингтоні, пам'ятника митрополиту Андрею Шептицькому та ін. Про клівлендський пам'ятник видатній українській поетесі тогочасна преса писала: “Хто бачив пам'ятник Лесі Українці в Клівленді роботи мистця М. Черешньовського, той не заперечить, що з цього пам'ятника немов сходить на глядача така духова велич, що мимоволі хочеться поступитись, щоб зробити їй дорогу; хочеться приклянути і склонити голову в глибокій пошані перед духовістю великої людини-поета. І тут, мабуть, треба сказати: це справді мистецтво великої міри” [6]. Такий позитивний відгук не випадковий: підготовка до створення пам'ятника зайняла у митця близько двох років. Скульптор читав і перечитував твори Лесі Українки, спогади про неї, життєписи, говорив з людьми, що знали її, зокрема з сестрою поетеси Ізидорою Косач-Борисовою. Вона допомогла вибрати з багатьох фотографій найхарактернішу, вказавши на спільне фото Лесі Українки з Ольгою Кобилянською. М. Черешньовський зробив чотири проекти і на підставі одного з них почав працю над пам'ятником. Виступаючи на відкритті пам'ятника, його автор зазначив: “Людина відчувається повноцілою, коли в ній, крім волі змагатися з супротивностями і надії на перемогу, є ще одробина щастя від здійснення намірених плянів. Такою людиною відчуваюся сьогодні я. Я щасливий, що мені вдалося довершити намічене діло і створити цей скромний пам'ятник великій поетці нашої нації”. Українська громада Торонто попросила митця виготовити подібний до клівлендського пам'ятник Лесі Українці, і, за твердженнями багатьох критиків, пам'ятник поетесі, встановлений у Торонто, виглядає навіть більш витонченішим і майстернішим.

До праць “громадського призначення” М. Черешньовського можна віднести бронзові пам'ятники-погруддя поетові та політичному діячові Олегові Кандибі-Ольжичу (1976 р., Лігайтон, США) та отцю Григорію Грушці (1981 р., Клівленд, США; згодом перенесений до Кергонксона, США).

Михайло Черешньовський – це митець пошуку: в його роботах можна побачити елементи стародавньої (від єгипетської до класичної) скульптури, також елементи народного примітиву із символічним навантаженням,

реалізму та найсміливішого модерну. Його творчість двояка – він скульптор з мистецькою освітою і різьбар, що дослівно “вийшов з народу”. Його творчість чітко розмежована на класичну та орнаментальну і декоративно-прикладну дереворізьбу. М. Черешньовський – скульптор і різьбар, що, як ніхто інший, твердо вписався в історію українського мистецтва діаспори рівновагою між змістом і формою, духовністю і матерією, земним і небесним. Він настоював на визначальній ролі індивідуальності в творчості: “Мистецтво починається тоді щойно, коли зачинає діяти індивідуальне мистецьке почуття, оригінальна творчість, замість ремісничого повторення” [7].

М. Черешньовський проявив себе не лише як творча особистість, а й як талановитий організатор українського наукового і творчого життя в США – протягом більш, ніж чвертьстоліття він керував Об’єднанням Мистців-Українців в Америці. Також був безпосереднім організатором сотень індивідуальних та групових виставок українських митців.

Слід згадати і педагогічну роботу М. Черешньовського: під патронатом Українського Музею в Нью-Йорку він провадив різьбарський курс, де діти (від 13 років і старші) вивчали традиційну різьбу Гуцульщини й Лемківщини.

Помер М. Черешньовський 20 липня 1994 р., похований у Нью-Йорку.

В наш час ім’я Михайла Черешньовського повертається в загальноукраїнський культурний і мистецький простір. Так, в 2000 р. була опублікована ґрунтовна робота академіка Д. Степовика [4], в тому ж році зусиллями УВАН у Нью-Йорку видано його спогади [8], в 2010 р. вийшла в світ монографія Б. Тимківа “Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова”, яка містить цінну інформацію про митця. Опубліковано кілька розвідок про М. Черешньовського молодих науковців. А 3 березня 2011 р. в Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького відбулося урочисте відкриття виставки, приуроченої до 100-річчя від дня народження визначного українського скульптора-монументаліста.

Творчість М. Черешньовського відбила різноманітні стилі надзвичайно складного в своєму розвитку мистецтва ХХ століття. Проживши значну частину життя за кордоном, М. Черешньовський був органічно зв’язаний з національною культурою України, з життям і долею її народу. Як писав, можливо, з деяким сумом, Є. Маланюк у статті “До роковин Лесі Українки”: “Михайло Черешньовський – одне з тих кількох імен, які духовно усправедливлюють існування теперішньої нашої еміграції” [9, с. 201].

Джерела та література

1. Скульптор Михайло Черешньовський // Юнак. – Рік VI. – Ч. 1. – Січень. – 1968.
2. Чайківська М. Михайло Черешньовський розповідає: Братове обличчя // Лемківщина (Нью-Йорк) – Ч. 2. – 1979.
3. Черешньовський М. Два пам'ятники Лесі Українці // Мистецтво української діаспори. Повернуті імена. – К.: Тріумф, 1998. – 382 с.
4. Степовик Д. Скульптор Михайло Черешньовський. Життя і творчість. – К: Вид-во ім. Олени Теліги, 2000. – 223 с.
5. А. З. Г. “Маєстрові М. Черешньовському – 80”. – Свобода. – 18 квітня. – 1991.
6. І. Д. Наші мистці і пам'ятники. // Гомін України. – Торонто. – 20 жовтня. – 1962.
7. Питляр О. Розмова з мистцем // Лемківщина. – Ч. 1. – 1980.
8. Черешньовський М. Статті. Спогади. Матеріали. – Нью-Йорк, 2000. – 191 с.
9. Маланюк Є. Книга спостережень. Статті про літературу. – К.: Дніпро, 1997. – 430 с.

Анотація

Стаття посвячена видаючомуся українському художнику Михайлу Черешньовському.

Ключевые слова: диаспора, эмиграция, культура, искусство, скульптура, портрет.

Article is devoted to prominent Ukrainian artist Mykhailo Chereshnyovskij.

Keywords: diaspora, emigration, culture, art, sculpture, portrait.

УДК 821.161.209. «092»

**Ігор Коляда
Анатолій Борейко
(м. Київ)**

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ М.СТЕЛЬМАХА, ЯК
МАЙБУТНЬОГО МИТЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ДИТЯЧІ
РОКИ ТА РОДИННЕ ВИХОВАННЯ**

У статті розкрито та проаналізовано формування особистості майбутнього митця української літератури, вплив на його становлення родинного виховання та навколишнього світу.

Ключові слова: М. Стельмах, родина, сім'я, дитинство, виховання, митець.

Процеси глобалізації світу, з її інтеграцією економік, культур, гендерними рухами має своїм наслідком нівелюванням ціннісних орієнтирів, втратою сім'єю своєї домінуючої ролі у формуванні ідеалів у сучасного молодого покоління і тому робить необхідним в умовах трансформаційних суспільних перетворень повернення до традицій родинного виховання, що складались протягом минулих століть в Україні.

Вже від самого народження дитина починає цікавитися своїм оточенням. Вона потребує батьківської любові, уваги, опіки, тепла і розуміння. Традиційно сім'я в Україні відігравала найважливішу роль у становленні та вихованні особистості. Всі важливі людські якості дитина